

“NÂHİD SÂMÎ: YİRMİNCİ ASRIN KİBAR HIRSIZI”
-Süleyman Sûdî ve E. Âli'nin *Gece Kuşları* Romanı Üzerine-

Seval Şahin*

Özet: Bu makalede Süleyman Sûdî ve E. Âli'nin 1914 yılında yayımladıkları *Gece Kuşları* adlı eserden bahsedilecektir. Eserin dönemin ortamını yansıtmaya ve Türkiye'de suç edebiyatının ortaya çıkmasına katkılarından söz edilecek, II. Meşrutiyet'ten sonra sayısı artan suç edebiyatı türünün neden özellikle bu dönemde ilgi görmeye başladığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Sûdî, E. Âli, *Gece Kuşları*, suç edebiyatı, II. Meşrutiyet.

“NAHİD SAMÎ: THE POLITE THIEF OF THE 20th CENTURY”
-On Suleyman Sudi And E. Ali's Novel Of “Night Birds”

Abstract: This text is about “Night Birds” in 1914 by Suleyman Sudi and E. Ali. In the text, it'll be discussed about this novel's importance on both showing conjuncture in the period that it was written and effecting new crime literature to spread out. Also it'll be discussed, after the increase in crime literature in later II. Meşrutiyet period why so many attraction and demand was formed by crime literature during this period.

Keywords: Suleyman Sudi, E. Ali, *Night Birds*, crime literature, II. Meşrutiyet.

II. Abdülhamid'in tahttan indirilip 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte basın sansürüne son verilmiş ve çok sayıda gazete ve derginin yanı sıra kitaplar da yayımlanmaya başlamıştır. Artan yayın faaliyetlerinden polisiye romanlar da nasibini almıştır. Çoğunlukla formalar hâlinde basılan bu küçük kitaplar okuyucudan büyük ilgi görmüş ve bu dönemde polisiye neredeyse altın bir çağ yaşamış, çok sayıda polisiye roman yayımlanmıştır. Bu kitapların kapaklarında okuyucuyu çekmek için ilgi çekici resimler kullanılmış ve rahatlıkla satın alınabilmesi için düşük fiyatlarla

* Yrd. Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

okura sunulmuştur. II. Abdülhamid'in kendisi de büyük bir polisiye meraklısı olmasına rağmen saltanatı zamanında halk, mevcut sansür nedeniyle bu kitaplarla çok fazla tanışamamıştır. Oysa padişahın kütüphanesi ardi ardına çevrilen polisiyelerle doludur. Uzun süre var olan istibdat rejimi nedeniyle "esrarlı" bir ortamda yaşayan halk, II. Meşrutiyet'in ardından hem var olan bu "esrarlı" havanın kırılması hem de artan yayıncılık faaliyetleri sonucunda belki de kendilerini yaşadıkları bu "esrarlı" dönemden uzaklaştıran olağanüstü zaptiye memurlarının ve kibar hırsızların hayatlarıyla ilgilenmeye başlamıştır.

Bu dönemde Sherlock Holmes, Nik Karter, Nat Pinkerton ve Arsen Lüpen'in Türk edebiyatındaki karşılıkları ortaya çıkar. Türklerin Sherlock Holmes'i Amanvermez Avni'nin¹ yanı sıra bir de Türk Arsen Lüpen'i Nâhid Sâmî vardır. Bu ilk Türk Arsen Lüpen'ini Süleyman Sûdî² ve E. Âli³ birlikte yazdıkları *Gece Kuşları* romanında ortaya çıkarırlar.⁴ 1914 yılında yayımlanan bu kitabın kapağında şöyle yazmaktadır: "İstanbul'u hayretler içinde bırakan memûrîn-i zâbitaya uykusuz geceler geçirten Türk Arsen Lüpen'inin harikulâde sergüzeştlerini İstanbul kibar hayatının en zevk-âlûd köşelerini, Beyoğlu âleminin en esrarengiz noktalarını bütün vuzûhuyla tasvir eden hakiki millî romandır."⁵

Bu iddialı kapak yazısının ardından kitap "Birkaç Söz" ile devam eder. Burada Taksim Bahçesi'nde oturup konuşmakta olan üç adam vardır. Bunlardan bir tanesinin adı Sâmî'dir. Diğerleri de ona maceralarını yazmak istediklerini söylemektedir. Bu kişiler, yazının altında imzaları bulunan S (sin). S. (sin) ve E (elif). A. (ayın) kısaltmalarından anlaşıldığına göre bu kişiler, *Gece Kuşları* romanının yazarları Süleyman Sûdî ve E. Âli'dir. Sâmî Bey önce kitapta adının geçmesine izin vermez, ardından ısrarlara dayanamaz ve teklifi kabul eder. Yazarların onun maceralarını yazmaktaki amacı ise bu müthiş Türk Arsen Lüpen'ini herkese tanıtmaktır.

Kitabın kapağında belirtildiği gibi Nâhid Sâmî'nin roman içerisinde birçok macerası vardır. Bunların çoğu da bu "kibar hırsızın" peşindeki emniyet-i umûmiye tahkikât-ı hâfiye müdürü Râsim Bey ve onun muavini Râmi arasındadır. Râsim Bey, başarılı bir tahkikâtı hâfiye müdürü olmasına rağmen bir seneden beri peşinde olduğu Nâhid Sâmî'yi yakalayamamaktadır. İki aydan beri ortadan kaybolan Sâmî'nin Bulgaristan'da olduğuna dair şüpheler vardır. Bu şüphelerin doğru olduğu da Nâhid Sâmî'nin Râsim Bey'e bıraktığı bir nottan anlaşılır. Bulgaristan'daki işlerini bitiren Sâmî, sonunda İs-

tanbul'a geri dönmüştür. İlk işi de Râsim Bey'in evini soymak olur. Bunu da daha olay gerçekleşmeden *Nihal* gazetesinde yayımlanan bir yazı ile hem İstanbul halkına hem de Râsim Bey'e haber verir. Râsim Bey, hemen *Nihal* gazetesine giderek bu olayı tekzip eder ve burada haberin yazılmasını isteyen kişinin, gazeteye geldiğinde Râsim Bey'e verilmek üzere bir zarf bıraktığını öğrenir. Râsim Bey zarfı alır ve içinden bir kartvizit çıkar. Kartvizitte şunlar yazılıdır:

“Nâhid Sâmi

Yirminci asrın kibar hırsız”

Râsim Bey, hemen tekzipini bırakarak oradan çıkar; ama gerçekten de o akşam evi Nâhid Sâmi tarafından soyulur. Râsim Bey, daha güvenli olduğu gerekçesiyle zabıtaya ait davalarla ilgili birtakım dosyaları evine getirmiştir. Nâhid Sâmi, müfettişin evinden bu evrakları çalar. Râsim Bey'in tekzibi o gün *Nihal* gazetesinde yayımlanır. Böylece tekzipin yayımlandığı gün müfettiş gerçekten soyulmuş olur. Üstelik de yayımlanmasını istediği tekzipte yanlış tarih atmış, yani tam da soyulduğu tarihi vermiştir. Oysa tekzipte tekzipi yazdığı bir gün önceki tarihin olması gerekirdi. Bu durum hem Nâhid Sâmi'nin hem de müfettişin dikkatini çeker. Nâhid Sâmi durumun böyle olacağını, müfettişin zaten dalgın olduğunu söylerken diğeri bu durum karşısında hiçbir yorum yapmamayı tercih eder.

Nâhid Sâmi, Râsim Bey'i soyduktan sonra müfettişten çaldığı evraklara göz atar. Bunların arasında bir tanesi dikkatini çeker. Bu evrak, birkaç gün önce işlenmiş bir cinayet ve hırsızlık olayı ile ilgilidir. Müfettişin evraklarından yola çıkarak birkaç gün önce meydana gelen olayın ardındaki kişinin Refik adında bir genç olduğunu araştırmaları sonucunda anlar. Refik, İstanbul'a hukuk tahsili için gelmiş ama âvârelik yapmakta, okula gitmek yerine zamanını metresi Rozan'la ve meyhanelerde geçirmeyi tercih etmektedir. Buna rağmen okuldaki sınavlarını geçmeyi başarmaktadır. Nâhid Sâmi, bu gencin akıllı olduğunu anlar ve onu çetesine, Gece Kuşları'nın arasına katmaya karar verir; çünkü Bulgaristan'da çete üyelerinden birini kaybetmiştir. Beyoğlu'nda Refik'i takip eder ve sonra onunla konuşmaya başlar. Müfettişin evraklarından bahseder ve ona yardım edeceğini söyler. Nasıl yardım edeceğini soran Refik'e gerçek kimliğini açıklar ve ondan kendisine katılmasını ister. Refik, bu duruma çok sevinir ve sonradan Nâhid Sâmi'nin muavini olarak onun maceralarına eşlik eder.

Nâhid Sâmi'nin roman içerisindeki diğer bir macerası da Beyoğlu'nda soyduğu kuyumcudur. Bu kuyumcudan 900 lira değerinde mücevher çalar. Bunun için önce muavini Refik'e Osmanlı Banka-

sı'ndan 900 liralık çek bozdurtur. Çekleri bozdururken de paraların özellikle yeni olmasına özen göstermesini ister. Refik, bir İngiliz centilmeni kılığına girerek Beyoğlu'ndaki kuyumcuya gider ve buradan 900 lira değerinde mücevher alır. Kuyumcu bu miktarda parayı yanında taşıyan kişiden ve paraların yeni olmasından şüphelenerek paraların sahte olabileceğini düşünür. Paraları kontrol ettirmesi için çırağını dışarı gönderir. Paraların sahte olmadığını anlaşılması üzerine de mücevherleri verir. Ardından müfettiş Râsim Bey ve muavini Râmi olduğunu iddia eden iki kişi gelerek mücevherleri alan İngiliz centilmenin aslında bir dolandırıcı, paraların da sahte olduğunu ama dolandırıcıyı yakalayarak mücevherleri kurtarmayı başardıklarını söylerler. Ancak raporlarını yazmaları için sahte paraları ve mücevherleri götürmeleri gerekmektedir. Bir sonraki gün saat sabah dokuzda kuyumcuyu zaptiye nezaretinde bekleyeceklerini söyleyerek paralar ve mücevherlerle birlikte giderler. Bu kişiler Râsim Bey'in kılığına girmiş Nâhid Sâmi ve yardımcısı Refik'tir. Kuyumcu ertesi sabah zaptiye nezaretine geldiğinde her şey anlaşılır.

Sâmi'nin son macerası Râsim Bey'i ve muavini Râmi'yi kaçırmaktır. Ancak bunda başarılı olamaz ve yakalanır. Gerçi Nâhid Sâmi'nin bazı işleri sadece müfettişle alay etmek içindir. Örneğin Beyoğlu Caddesi'nde yürürken Râsim Bey'e ve muavini Râmi'ye rastlar. Hemen aklına bir şaka gelir. Râsim Bey'in arkasına bir mukavva yapıştırır. Mukavvada şunlar yazmaktadır: "Benim sevgili dostum müfettiş Râsim Beyefendi tanınmak istemiyor; fakat zarar yok, yine arzu edene hakkımda izâhât verir. Arz-ı ihtirâm ederim.

Nâhid Sâmi"⁶

Râsim Bey, bu yazıyı fark etmeden uzun süre Beyoğlu'nda dolaşır; ancak yemek yemek için bir lokantaya girdiklerinde garson durumu haber verir, müfettiş çok öfkelenir. Garson ise bu mukavvayı alarak lokantanın duvarına yapıştırır.

Nâhid Sâmi'nin son macerası da aslında müfettiş ve yardımcısıyla alay etmek içindir, ama yakalanır. Amacı Râsim Bey ve yardımcısı Râmi'yi ele geçirerek onları küçük düşürmektir; ancak bunda başarısız olur.

Nâhid Sâmi, kitabın kapağında da belirtildiği üzere bir Türk Arsen Lüpen'idir. Maurice Leblanc tarafından yaratılan ölümsüz hırsız tipi Arsen Lüpen'in özelliklerini taşır. O da Arsen Lüpen gibi kibardır, çapkındır ve zaman zaman bürokrasiyle alay etmekten hoşlanır. Ayrıca o da Arsen Lüpen'in *Echo de France* gazetesinden haberler yayımlaması gibi *Nihal* gazetesinden haberlerini yayımlar. Lüpen'in

kendisinin peşindeki müfettiş Ganimard ile alay etmesi gibi o da peşindeki Râsim Bey ile alay etmekten hoşlanır. Romanın sonunda Nâhid Sâmi'nin yakalanması da Arsen Lüpen ile benzerlikler taşır. Ganimard da bir kere Arsen Lüpen'i tutuklamayı başarmıştır. Ancak Nâhid Sâmi'nin de bu tutuklama konusunda gösterdiği tavır, Lüpen'den farklı değildir. Tutuklandığı zaman Râsim Bey'e, zaten hapishaneler üzerine bir kitap yazmak istediğinden bahseder.

KİBAR HIRSI VE RÂSİM BEY

Râsim Bey, Nâhid Sâmi'ye gelene kadar başarılı bir polistir; ancak bir senedir Nâhid Sâmi'yi yakalayamamış olması ve gazetelerde sürekli olarak Sâmi'nin başarılarından, onun başarısızlıklarından bahsedilmesi karşısında çok sinirlenmiştir. Kibar hırsızın onunla alay etmesi de onu ayrıca öfkelenlendirmektedir. Bunun için Nâhid Sâmi'yi yakalamaya kesin karar vermiştir ve kararını gerçekleştirmek için her şeyi yapmaya razıdır.

Emniyet-i umûmiye tahkikât-ı hâfiye müdürü Rasim Bey, Şişli'de bir uşak ve aşçıyla birlikte oturmaktadır, ailesi İstanbul dışındadır. "40-45 yaşlarında, orta boylu, siyah gözlü, siyah saçlı, sivri sakallı biraz şişmanca"⁷ saygın bir polis memurudur. Başarılarından dolayı ona "İhtiyar Tilki" lakabını takmışlardır. Yardımcısı Râmi Bey ile birlikte İstanbul'daki zabıta olaylarını çözümler. Eskiden itfaiye zabiti olarak çalışmıştır. Devletin yüksek erkânından insanlarla tanışıklığı vardır. Örneğin Nişantaşı'nda Nâhid Sâmi'yi yakalamak üzereyken kendisine gelen polis memurunun anlattıklarından çok, köşkte oturan kişinin aslında Düyûn-ı Umûmiye'de müdür Şefik Bey olamayacağından hareket eder; çünkü daha önce o kişinin köşküne yemeğe çağırılmıştır ve oturduğu yeri bilmektedir.

Beyoğlu'nun eğlence hayatı onu çeker, yalnız yaşamaktan memnundur. Yemeklerini Beyoğlu lokantalarında yer, bazen balolara ve tiyatroya, eğlenceye gitmekten hoşlanır. Beğendiği kadınlar olursa onlarla kısa süreli beraberliklerden de memnuniyet duyar ama bir metresi yoktur. Aslında çok dikkatli bir müfettiş olmasına rağmen Nâhid Sâmi onu şaşırttığı için son zamanlarda biraz dalgınlaşmıştır. Sigara içer, olayları araştırırken cep defterine notlar alır. Evinde tebdil-i kıyafet etmek için bir odası vardır. En son olayda Sâmi'yi yakalamak için tebdil-i kıyafet ederken sakalını bile herkesin kendisiyle alay edeceğini bilmesine rağmen kestirmekten çekinmez.

Müfettişin peşinde olduğu Nâhid Sâmi, bir "kibar hırsız"dır. Kibar, yani kibar çevrelerde, zengin muhitlerinde bulunmaktan hoşla-

nır. Köşklerde oturur, pahalı zevkleri vardır. Örneğin sigara tabakası çeşitli mücevherlerle süslenmiştir. Beyoğlu eğlencelerinden hoşlanır, kadınları sever, çapkındır. Kılık değiştirme konusunda tam bir uzmandır. Gece Kuşları adında bir suç kumpanyasının reisidir. Eylemlerinde son derece modern aletler kullanır. Örneğin Râsim Bey'in evine girerken çengelli bir ip merdivenden yararlanır. Bu merdiven rahatlıkla katlanabilmekte ve bir çantaya da kolaylıkla sığmaktadır. 25 yaşında daha çok genç bir "kibar hırsız"dır. Sabahları jimnastikten ve bedenini zinde tutmak için spor yapmaktan hoşlanır. Fransızca ve İngilizce bilir. Oldukça zekidir ve adamlarının da zeki insanlardan oluşmasına özen gösterir. Sadece İstanbul'da değil dünyanın başka yerlerinde de hırsızlıklar yapmaktadır ve bir seneden beri emniyet-i umûmiye tahkikât-ı hâfiye müdürü Râsim Bey'i uğraştırmaktadır. Râsim Bey ile olan ilişkisinde bir kovalamaca ilişkisinden çok peşindeki müfettişle alay etmek söz konusudur. Ona sürekli olarak kartvizitini yollar, ayrıca notlar yazmaktan da hoşlanır. Örneğin *Nihal* gazetesinde müfettişin evinin soyulduğuna dair bir haber yazdırdıktan sonra bıraktığı kartvizitin arkasında bulunan notta, uzun zamandır Bulgaristan'da olduğunu, kendisini özlediğini ve yakında görüşeceklerini yazmıştır. Râsim Bey'in evindeki evrakları ve raporları çaldıktan sonra da ona bir not bırakmayı ihmal etmez. Notunda, ev sahibinden misafirlerini daha iyi ağırlamasını beklediğini yazar. Beyoğlu'ndaki kuyumcuyu soyduktan sonra da bıraktığı not ile Râsim Bey'i çılgına çevirir.

Tebdil-i kıyâfet konusundaki başarısının en uç örneği ise Râsim Bey'in kılığına girmesi ve Râsim Bey'i daha önceden tanıyan kuyumcunun bundan hiç şüphelenmemesidir. Peşindeki adamın yerine geçmekten özellikle hoşlanır. Nitekim yakalanmadan önce, köşküne girmeye çalışan Râsim Bey, kapının arkasından kendine seslenen hayduta "aç, benim" diye seslendiğinde haydut da Râsim Bey'in sesini Nâhid Sâmi'nin sesine benzetir.

Gazeteler sürekli olarak onun maceralarından bahseder. Herhâlde sadece kibar sınıfından insanları soymuş olacağından halkın özellikle Nâhid Sâmi yakalansın diye bir isteği yoktur. Zaten Nâhid Sâmi'nin müfettişle alayları onu gazetelerin gözünde daha sevimli bir hâle getirmektedir. O da bundan ötürü müfettişle alay etmekten hoşlanır. Gazetelerin gözünde onun sevimli bir hırsız olarak görülmesinde Bulgaristan'daki başarıları da etkili olmuştur. *İkdam* gazetesinde kendisi hakkında çıkan bir yazı ile ilgili olarak yardımcısı Refik şöyle der:

" (...) Anlaşılan sen ordumuzu istirahat ettirmeğe, müşkilât-ı siyâsiyeyi izâle etmeğe muktedir imişsin!

Dün akşam Tepebaşı'nda bütçeye dair bir konferans verilmiş bak hatip ne yolda idâre-i kelâm etmiş:

İstanbul'da Nâhid Sâmi gibi adamlar buldukça düşmanlarımızdan hem ne kadar kuvvetli olurlarsa olsunlar korkmayınız. Bu gibi adamlar bize ilân-ı harb etmeğe karar veren bir devletin muhârebe hazinesini boşaltmağa muktedirler. Demek Türkiye tecâvüz-i adâdan masûndur.

Sâmi gülüyordu:

- Bravo koca hatib! Beni medhetmiş. Hem de fikri fena değil. Parasız Türkiye'den başka muharebeye girişebilen bir devlet yoktur. Ben de epeyce zamandan beri Sırbistan'a gitmek istiyordum. Herifler Avrupa'yı rahat bırakmıyorlar. Eğer paralarını yok edersem belki biraz uslanırlar.

Yalnız hazinelerde borçtan başka bir şey bulamayacağımdan korkuyorum."⁸

Râsim Bey'in yardımcısı Râmi de, Nâhid Sâmi'nin bir süredir Bulgaristan'da olduğuna dair bıraktığı notu okuyan müfettişe şöyle cevap verir:

"(...) Bari Bulgarların hazinelerini boşaltaydı da bütün dünya rahat edeydi. Heriflerin paraları kalmazsa rahat dururlar, sulhu ihlâl etmeğe kalkmazlar."⁹

Sadece Râmi Bey değil gazeteler de böyle düşünen halkı ve buna dair konuşmaları yayımladıklarına göre Nâhid Sâmi'nin neden tepki görmediği açıklığa kavuşmuş olur. Ancak onun gerçekten böyle işlerle uğraşmaya niyeti var mıdır? Bu, çok açık değildir. Gerçi zaman zaman var olan durumdan şikâyetçidir. Örneğin belediyelerin cimriliği yüzünden sokak lambalarının yanmamasından ya da tertemiz banknotların damat beylerin pantolonları gibi olmasından bahseder; ama onun için bütün yaptıkları şöhretten ve zekâsının üstünlüğünün takdir edilmesinden ibaret gibidir. Ayrıca çetesinde sadece hırsızlık yapanlar değil katiller de vardır. Refik, onlardan biridir. Sonuçta hırsızlık amacıyla birini öldürmekten çekinmemiştir ve bundan da pişman değildir. Üstelik kendisi "sefâret-i Osmânî" müfettişlerinden Ahmed Bey'in oğludur. Yani âdi bir suçlu olmasını gerektirecek bir aileden gelmez. Buna rağmen suç işlemekten de Nâhid Sâmi'nin Gece Kuşları'na katılmaktan da haz alır.

İYİ HAYDUT

Nâhid Sâmi bir "kibar hırsız"dır, gazetelerin onun maceralarının yanı sıra böyle usta bir hırsızın devletin başına bela olan ülkelerin hazinesini boşaltacaklarına dair yapılan konuşmalara yer vermeleri ona ayrıca bir sempati kazandırmıştır. Ancak o, zenginden

alıp fakire veren bir hırsız değildir, daha çok kendi lüksleri ve zekâsının övülmesi için hareket eder. Bulgaristan’da yaptığı hırsızlıkların nedeni onların hazinelerini boşaltmak mıdır gerçekten? *Gece Kuşları*, bize bu sorunun cevabını vermez; fakat emniyet-i umûmiye tahkikât-ı hâfiye müdürü Râsim Bey’i küçük düşürme çabaları ve konuşmalarında yer verdiği döneme dair eleştiriler onun bir “iyi haydut” olarak düşünülebileceğini gösterir. Halk hikâyelerinin zenginden alıp fakire veren Robin Hood gibi iyi haydutları aynı zamanda otoriteye karşı da bir isyanı yansıtıyordu. Ancak Nâhid Sâmî böyle bir haydut değildir, onun sistemden çok müfettiş Râsim Bey ile arasında bir otorite sorunu vardır. Halkın ondan bir kahraman olarak beklediği ise kendilerine sorun çıkaran ülkelerin hazinelerini boşaltmasıdır; ama o zaten bir kahramandır.

Bu tür haydutlar “yoksullaşmış ve lumpenleşmiş ön proleter, birer gezginci ve yol kesiciydiler; nitelikleri ve kusurları, burjuvanın ya da ücretlininkinden iyice farklıydı. Hem feodalizme hem de doğuş hâlindeki kapitalizme karşı popülist, küçük burjuva bir isyanı temsil etmekteydiler. Asi masalları ve haydut piyesleri geleceğinin hiç de Batı toplumuyla sınırlı olmayıp dünya edebiyatında bu denli geniş bir yer tutmasının nedenlerinden biri de budur.”¹⁰ Bu noktada Nâhid Sâmî ve Râsim Bey arasındaki benzerliği hatırlamamız gerekiyor. Kibar hırsız, kuyumcuyu soymak için müfettişin kılığına girmişti ve neredeyse Râsim Bey olmuştu. Râsim Bey, kibar hırsız yakalamak için Büyükdere’deki köşke gidip kapıyı çaldığında “Kim o?” diye soran çete üyesine “Benim!” cevabını alan haydut onu, Nâhid Sâmî zannetmişti. Bu benzerlik ve birinin diğerinin yerine geçebiliyor olması aslında bu popülist isyanın iki taraflı bir görüntüsünü oluşturur. Türk Arsen Lüpen’inin Fransız Arsen Lüpen’inden ayrılan tarafı budur. Arsen Lüpen, peşindeki müfettiş Ganimard ile birleşemez, onların birbirlerine benzeyen hiçbir tarafı yoktur. Oysa Râsim Bey de Nâhid Sâmî gibi eğlenceden, Beyoğlu’ndan ve kadınlardan hoşlanır, onun kadar olmasa da o da lüksü sever. Birinin diğerinin yerine daha doğrusu sistemin karşı çıkan ya da karşı çıkanın sistemin yerine geçebildiği ve birbirlerini sevebildikleri bir durumda gerçekten bir isyan var mıdır? Evet vardır ama bu isyan sisteme yönelik olmaktan çok ülkenin içinde bulunduğu durum karşısında birlikte hareket etmeye yönelik bir girişime dönüşür. Bu nedenle birbirlerinin yerine geçebilir ve belli etmeseler de birbirlerinden hoşlanabilirler. Bu durum da kendi içinde hem bir popülist isyanı -çünkü bir taraftan karşı, bir

tarafından da bütünlük içinde olmaya işaret eder- hem de bunun aracılığıyla popülist edebiyatın önemli işlevlerinden biri olan çok satarlığı beraberinde getirir.

İyi haydut hikâyeleri sadece topluma karşı bir isyanı değil aynı zamanda bir öğretiyi de içlerinde barındırır. Halk hikâyelerinin çok kullandığı bu kahraman haydutların hayatı halk için aynı zamanda bir “ibret” yeridir. Bu tarz iyi haydut hikâyelerinin anlatıldığı kitaplar iyi ve kötü, doğru ve yanlış arasındaki ilişkiyi de verir. Üstelik II. Meşrutiyet döneminde yaratılan yoğun yayıncılık faaliyetleriyle birlikte matbaacılar ve gazete sahipleri için bir pazar da oluşmuştur. Bu dönemde satışı elli bini bulan gazetelerden bahsedilmektedir. II. Meşrutiyet döneminde matbaalar da ağır yüklerden kurtulmuştur. Artık her Osmanlı vatandaşı eğer isterse matbaa kurabilir, bunun için sadece İstanbul’da Dahiliye Nezareti’ne, eğer taşrada ise valiliklere beyanname vermek yeterlidir.¹¹ Bu pazarda polisiye romanların iyi satacağı, ayrıca yayın faaliyetlerinin daha ucuza mal edilmesiyle kitapların da daha ucuza satılabilmesi yayıncılığın para kazandırır bir iş olmasını sağlamıştır. Ayrıca *Gece Kuşları*’nın yayımlandığı 1914 yılına bakıldığında, Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na girmesi matbuatta bir sansürü de beraberinde getirmiş, devlet aleyhinde yayın yapılması yasaklanmıştır.¹² Böyle bir ortamda polisiye yayımlamak, yayıncılar açısından tehlikesizdir. İnsanların en gizli düşüncelerine hitap eden suç ise bu para kazandırma mekanizması içinde hem para kazandırıcı bir unsur olarak görülmekte hem de Osmanlı aydınının bütün Tanzimat boyunca peşinde olduğu halka ibret göstererek ders verme çabasının bir ürünü olarak faaliyetini sürdürmeye devam etmektedir. Bunun yanı sıra savaşa girmiş bir devletin halkı için kahramanlar yaratma görevini de üstlenmektedir. *Gece Kuşları*’nda dönem aydınlarının Nâhid Sâmî’nin Bulgaristan ve Sırbistan hazinelerini boşaltmasını istemesi tesadüfî değildir. Burada dikkati çeken unsurlardan biri de Nâhid Sâmî’nin devlete düşman olan ülkelerin hazinelerini boşaltarak sağlayacağı yarar ile bir ulusal kahraman hâlini alma düşüncesidir. Benzer bir durum Arsen Lüpen için de geçerlidir. O da vatanı için çalışmaktan geri kalmaz. İşte tam bu noktada polisiye, popüler edebiyatın çok satarlığını, üstelik de bir dünya savaşında perçinlemiş olur. Yabancılarına karşı yaratılan bu yerli kahramanlar aynı zamanda halk için bir mobilizasyon işlevini görür.

Polisiye romanların bu dönemde özellikle artmasının nedenlerinden biri de artan suç olaylarıdır. Bu dönemde kabul edilen “Serseri Mazanna-i Sû Olan Eşhâs Hakkında Kanun ile Meşrutiyet’in

ilanından sonra İstanbul'da "emniyet ve inzibatı" temin etmek iyice zorlaşmıştır. Her ne kadar asayiş sorunu basının abarttığı ölçüde değilse de Dersaadet Hapishanesi'nden salıverilen mahkûmlarla taşradan İstanbul'a gelen "serserilerin" sayısı on bine yaklaşmış bulunmaktadır.¹³ Böylece tüm bu unsurların bir araya gelmesiyle II. Meşrutiyet döneminde polisiye roman, satışının çok olmasıyla kendine bir pazar oluşturarak halkın ilgisini kazanmayı başarır.

DİPNOTLAR

- 1 Ebüssüreyya Sâmî'nin "Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni'nin Serüvenleri" üst başlığıyla 1913-1914 yılları arasında yayımladığı 10 kitaplık seri. Bu seri Erol Üyepazarıcı tarafından günümüz harfleriyle sadeleştirilerek ve notlanarak yayımlanmıştır. *Osmanlı'nın Sherlock Holmes'i Amanvermez Avni'nin Serüvenleri I-II*, Merkez Kitaplar, İstanbul, 2006.
- 2 Bu romanın yazarlarından Süleyman Sûdî, 1914 yılında Vassaf Kadri ile birlikte "Cinâyât Koleksiyonu" adı altında 10 kitaptan oluşan bir dizi polisiye romana daha imza atmıştır. Ayrıca dönemin önemli yayıncıları arasında yer alır. Pek çok kitabını Orhaniye Matbaası'nda bastıran Süleyman Sûdî, yayınevinde zabıta romanları külliyyâtı adı altında çok sayıda yerli ve yabancı polisiye roman yayımlamıştır. Süleyman Sûdî hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, Emin Nedret İşli, *Kitabhane-i Sûdî Tarihçesi ve Süleyman Sûdî Bey*", *Müteferrika*, S. 4, Kış 1994, s. 33-44.
- 3 E. Âli, dönemin önemli Nat Pinkerton çevirmenlerindedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız, Erol Üyepazarıcı, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes*, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1997.
- 4 Erol Üyepazarıcı, *Gece Kuşları*'nı bir polisiye roman olmaktan çok erotik bir roman olarak değerlendirir. Ancak ben bu romanda herhangi bir erotik unsura rastlamadığım gibi romanın Üyepazarıcı'nın aksine erotik değil polisiye olarak nitelendirilebileceğini düşünüyorum. Bk. *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes*, s. 188-189.
- 5 *Gece Kuşları*, Cemiyet Kütüphanesi, 1330.
- 6 *Age.*, s. 82-83.
- 7 *Age.*, s. 3.
- 8 *Age.*, s. 74-75.
- 9 *Age.*, s. 11.
- 10 Ernest Mandel, *Hoş Cinayet*, Yazın Yayınları, İstanbul, 1996, s. 19-20.
- 11 Server İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Ankara, 1943, s. 158.
- 12 *Age.*, s. 176.
- 13 Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 65.

KAYNAKÇA

- Ebüsüreyya Sâmî, *Osmanlı'nın Sherlock Holmes'i Amanvermez Avni'nin Serüvenleri-II*, (hızl. Erol Üyepazarıcı), Merkez Kitaplar, İstanbul, 2006.
- İskit, Server, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Ankara, 1943.
- İşli, Emin Nedret, *Kitabhane-i Sûdî Tarihçesi ve Süleyman Sûdî Bey*", *Müteferrika*, S. 4, Kış 1994, s. 33-44.
- Mandel, Ernest, *Hoş Cinayet*, Yazın Yayınları, İstanbul, 1996.
- Özbek, Nadir, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Süleyman Sûdî - E. Âli, *Gece Kuşları*, Cemiyet Kütüphanesi, İstanbul, 1330.
- Üyepazarıcı, Erol, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes*, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1997.